

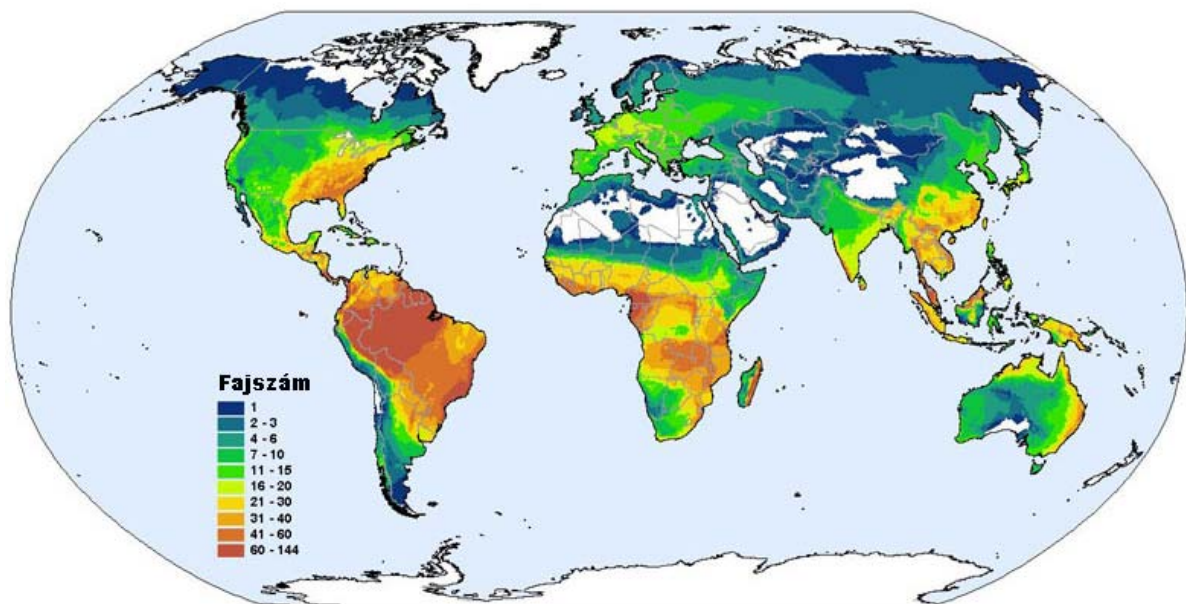
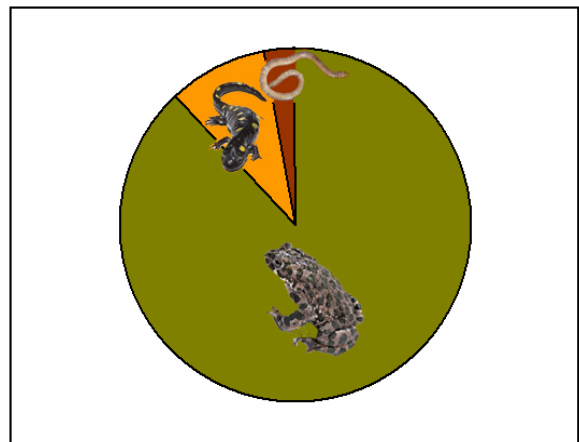
KÉTÉLTŰEK

KOVÁCS TIBOR

A kétéltűek (Amphibia) osztálya egy meglehetősen szerény fajszámú csoportot demonstrál Földünk állatvilágában. Az ismertté vált állatfajok csupán 0,5%-a sorolható közéjük, de még a gerinceseken belül is éppen csak elérik a 11%-ot. A folyamatosan növekvő abszolút fajszám miatt a fenti százalékos leírás némiképp beszédesebb, ha a kétéltűeknek a teljes bioszféra sokszínűségében betöltött szerepét szeretnénk illusztrálni. A nem túl fajgazdag csoport feltáratlanságát kiválóan jelzi, hogy míg 2002-ben mintegy 5500 fajt tartottak nyilván, ez ma elérte a 7000-et az American Museum of Natural History adatbázisa szerint (www.research.amnh.org). Új fajokat szinte hetente írnak le a kutatók, elsősorban a világ kevésbé feltárt, trópusi vidékeiről. A kétéltűeket három jól elkülöníthető rendbe soroljuk. Mintegy 6200 faj tartozik a farkatlanok (Anura) vagy közismertebb nevükön békák közé, mellettük jóval szerényebbnek tűnik a farkos kétéltűek (Caudata) vagyis góték, szalamandrák 652 faja. A harmadik rend, a meglehetősen bizzar megjelenésű lábatlan kétéltűeké (Gymnophiona), melyek 192 fajukkal valóban törpe csoportot képeznek.

A kétéltűek ökológiai igényeinek ismeretében nem meglepő, hogy a fajok többsége a trópusi, nedves és meleg éghajlatú területeken található. Különösen magas fajszámmal találkozhatunk

az Amazonas és a Kongó-medencében, mindkét helyen több mint 100 fajt számoltak meg négyzetkilométerenként. Ecuador egyetlen nemzeti parkjában, a Yasuni-ban 105 kétéltűfajt tartanak nyilván, de maga az ország is meglepően magas értékkel büszkélkedhet, mivel az országos listán 447 faj szerepel ebből a csoportból. Érdekes forrópont még az USA dél-keleti negyede, ahol a változatos táji környezet és több biogeográfiai zóna találkozási emeli igen magasra a kétéltűek diverzitását, különösen a szalamandrakét. Hasonló okok miatt kiemelkedő jelentőségű az ausztrál Nagy Vízválasztó-hegység óceán felé néző keleti oldala.

A kétéltűek kerülnek a szélsőségesen száraz vagy hideg vidékeket, így a tériók mentén, a kontinentális sivatagokban, a magasra emelkedő fennsíkokon és a sarkvidéki területen számuk drasztikusan lecsökken, hatalmas területekről teljesen hiányozhatnak. Ennek ellenére mindig lehet találni túlélőket. A *Litoria platycephala* az ausztrál, a mi ásóbékánkkal rokon *Scaphiopus couchii* pedig a DNY-USA sivatagjainak lakója, és mindkettő különösen hatékony vízmegtartó képességéről híres. Másik végletként említhető a nálunk is honos gyepi béka (*Rana temporaria*), mely sikeresen dacolva a hosszúra nyúló téli hideggel, a sarkkört átlépve Norvégia jeges-tengeri vidékein is megél, nem utolsósorban a Golf-áramlat éghajlat-mérsékelő hatása miatt. A vele rokon amerikai erdei béka, a *Rana sylvatica* Kanada arktikus vidékein hatol fel messze északra. A kétéltűek magaslati elterjedése 4000 m fölött jelentősen beszűkül és kb. 5000 méter tengerszint feletti magasságban véget ér. A *Pseudoeurycea gadovii* szalamandrát 5000 m magasan találták meg Mexikóban, az Orizaba tűzhányón, míg a kínai hegyi varangy, a *Scutiger boulengeri* 5100 m magasságból került elő a Himaláján. A vízi élőhelyek közül kizárólag az édesvízben tudnak fennmaradni, csupán néhány fajukról ismert, hogy megtelepszik kevert brakkvizes élőhelyeken.

Magyarországon 17+1 kétéltűfajt tartanak számon, ezek közül 12 békafajt és 5 vagy 6 farkos kétéltűt. A közönséges tarajosgöte (*Triturus cristatus*) jelenléte bizonytalan, mivel eddig csak a dunai tarajosgötével (*Triturus dobrogicus*) kevert egyedeket sikerült kimutatni genetikai vizsgálatokkal a Zempléni-hegységből. Egy-egy magyarországi körzetben ritkán fordul elő 6–8 kétéltűfajnál több, és biotópok szerint jól elkülöníthető közösségek alakulnak ki. Például száraz kiskunsági területeinken jellemző a pettyes göte, a dunai tarajosgöte, a barna ásóbéka és a zöld varangy közössége, míg a Pilisben zömében pettyes götével, gyepi békával, erdei békával és barna varanggyal találkozunk. Fajban gazdagabbak a kisebb állóvizekkel tarkított, erdővel borított alacsonyabban fekvő körzetek, míg a száraz homokpusztákon akár 2 fajra redukálódhat a kétéltűek képviselése.

Hazai kétéltűink mind védettek, de fokozottan védett faj nincs köztük. Fennmaradásukat elsősorban az élőhelyek folyamatos zsugorodása veszélyezteti, hozzáadva a közúti forgalomból eredő tetemes mértékű gázolást. Bár hazánkban is kimutatták a kétéltűeket halálosan fenyegető kitridiomikózis (chytridiomycosis) gombabetegség kórokozóját, eddig járványszerű pusztulást nem tapasztaltunk.